

14. 291.

2
Q. D. B. V.
DISSERTATIO SOLENNIS,
DE

**MORBORUM
CAUSIS RECTE
COGNOSCENDIS,**

QUAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO CAROLO,
BORUSSIAE PRINCIPE, MARCHIONE BRAN-
DENBURGICO, CETERA,
PRÆSIDE

FRIDERICO HOFFMANNO,
COLLEGII MEDICI h. t. DECANO,
PRO DOCTORIS GRADU,

Publice defendet,
RESPONDENS,

JOHANNES JOACHIMUS ULRICI,
HALBERSTADIENSIS.

H. L. Q. C.

A. d. Septembr. MDCCXVII.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.

MORBORUM

CAUSIS RECTE

COGNOSCENDIS

DOMINO CAROLO

FREDERICO HOFFMANNO

PRO DOCTORIS GRADU

JOHANNES JOACHIMUS LITZ

Typographus Joh. Henckell, Amd. Typ.

DISSERTATIO SOLENNIS,
DE
MORBORUM CAUSIS RE-
CTE COGNOSCEN-
DIS.

§. I.

Iulla in universa arte
nostra doctrina majore utilitate ac
fructu sese commendat, atque et-
iam ad tutam & auspiciatam me-
dicationem viam pandit apertissi-
mam, profecto ea est, quæ mor-
borum genuinas & proximas cau-
sas paulo exactius tractat & quomodo recte eæ cogno-
scendæ sint, penitus exponit. Quodsi enim medici
officium potissimum hoc est, ut morbos, vitæ humanæ
inimicos avertat, vel præsentis dextre expugnet, neque
minus prudens de eorum eventu judicium præferat,
quomodo ad hunc finem obtinendum certiori rati-
one peruenire possit, ac si de morborum causis perqui-
situs

fitius & diligentius inquirendis atque inueniendis sollicitus sit, equidem non video. Quid enim aliud est, corpus a morbis ingruentibus defendere, quam eorum primordia & origines scire, & iis salubri consilio & medicina depulsandis studium operamque conferre? neque aliud sanare est, quam causas veluti fontes graviorum symptomatum prudenti medicatione remouere: multo minus vero quis rectum de morbi cursu & eventu certum formare poterit iudicium, nisi eius causæ veræ & proximæ planius & plenius perspectæ fuerint. Sapienter itaque proditum est ab Hippocrate ejusque fidei sectatoribus: *medicum ad sanandum sufficere, si ad cognoscendum suffecerit, ut ait, Lib. de arte §. 20.* Sed pressius hæc exprimit *Lib. de flatibus §. 2. Si quis causas corporis affecti probe cognoverit, potens est ea corporibus adferre, quæ corpori commodent, nimirum co... varia, morborum natura perspecta.* Atque etiam pulchre more suo Celsus scribit: *causæ morbi investigatio ejusque primordia & occasio in affectionis & remedium cognitionem deducunt amplissimam.* Verum enim vero, quo majori & plane mirifica utilitate hæc de morborum, quin imo mortis fontibus recte cognoscendis doctrina eminet: hoc negligentius & incuriosius fere in medicorum scholis & monumentis vel non satis exquisitè & solide agitur, vel plane silentio transmittitur. Plurimos, qui quotidianis in artis operibus versantur, id tantummodo quærere, ut nomen morbi, ex quo æger laborat, noscant, neque multum ulterius de corporis ægrotantis natura, de causæ morbificæ indole ac vehementia, deque sede affecta, deque mali prima origine sollicitos esse, vulgari & ubivis obvia curandi ratione perspectissimum est. Neque hæc nostra adfertio fundamen-
to

to destituitur. Quam pauci enim practicorum, sunt, qui non prius curam morborum adgrediuntur, quam completam & integram morbi historiam sibi familiarem reddiderint, sine qua tamen ob supinum neglectum ægrotantis, morbi ejusque causæ nunquam recte medendi via ac ratio institui potest. Plurimi audito tantum morbi nomine mox ad medicamenta præscribenda se accingunt, sique unum remedii genus non juvat, confestim ad alia confugiunt, varios subinde libros practicorum consulendo. Quam exigua spes & fiducia in ejusmodi medicis, qui accuratas morborum historias neglectui habent, constituenda est? Quam pauci præterea sunt, qui ex historiis & morborum observationibus, cum cura etiam consignatis, veras morbi causas elicere, vel quod ad praxin tutam conferat, cum certa & fundata ratione eruere possunt, & vera theoria & philosophia corporis humani rerumque, quæ saluti vel damno sint, destituti.

§. II.

Morborum causas certa auxiliorum genera indicare & ex causis bene perspectis aptas curandi indicationes sibi formare debere medicum, ab omni antiquitate medica constanter; usque huc creditum fuit neque minus quidem recte; nam ineptæ illæ, quas in scriptis suis proferunt, indicationes, quæ e diametro debebant causis esse oppositæ, certo nobis persuadent, nec unquam de genuinis morborum causis verum & utilem se habere & habuisse conceptum. Et ut adsertionem hanc evincam, non alienum erit, pauca saltem huc transferre, cujus generis sunt: furibundum archeum esse sedandum, & depressum ac emortuum excitandum: naturam in opere suo

deficientem adjuvandam, ejus errorem corrigendum, naturam vel archæum alibi & minus recte occupatum vel aberrantem sui officii admonendum, discursivum spirituum motum sistendum, perturbatam sanguinis & humorum crasin reparandam, morborum fermenta peregrina ejicienda, viscerum fermenta debiliora, & acido exuperante deturpata reparanda, & acidum certis morbis ingenerandis aptum invertendum, lympham fermentificam, acido-volatilem tollendam, humorum qualitatem malignam temperandam & expellendam esse, genus nervosum roborandum, calidum innatum restaurandum esse & id genus innumera alia, quibus pluribus chartas implere fastidio foret. Quid vero aliud obscuræ hæc, ineptæ, nullius conceptus & nihil reale significantes, neque ad vitæ, sanitatis, vel morborum rationem explicandam, vel ad remediorum inventionem idoneæ, medendi indicationes, quæ proxime ex natura perspecta causarum morbificarum depromendæ erant, manifestant, quam genuinas morborum & symptomatum, imo mortis causas ejusmodi speculatoribus minus esse perspectas planeque incognitas. Quare an quicquam certi vel tuti ab eorum medicatione polliceri sibi quispiam possit, perspicacissimus quisque dijudicet.

§. III.

Denique quod desideratissima illa veras morborum causas investigandi doctrina, quibus tuta, compendiosa & certa praxis recte superstruitur, tam parum cognita sit, præter alias hæc quoque causa est, quod morbis defunctorum dissectiones rariores sint, & quod perpauca ex illis utile quidpiam & quod ad morbi & mortis historiam, explicandam pertineat, perfecta ratione elicere queant.

Ne-

294.

Neque vero datur certius & melius ad naturam morbificæ causæ & sedem adfectam pernoscendam subsidium, diligentiori cadaverum morbis defunctorum inspectione. Plurima nobis occurrunt exempla eorum, qui mirificas speculationes de morbi causa in hoc vel illo casu habuerunt, cum alii lienis, alii glandularum mesenterii & hepatis vitia, alii rursus naturam in motibus suis aberrantem, quidam humorum excessivam acridinem accusarunt, ubi dissecto cadavere apostemata in mesenterio aut empyemata in pectore, aut polypi in vasis majoribus vel scirrhotitates viscerum, aut extravasationes humorum in conspectum venerunt. Ut vero accuratior causæ morbificæ cognitio non semper satis sit ad eam tollendam, si nempe remediorum efficaciam vincat, id tamen efficit, ut medicus, an morbus sanationem admittat, nec ne & quænam medicamenta huic malo avertendo idonea sint, quæ non, dijudicare possit. Vehementer igitur & optandum & laborandum est, ut ad salutaris artis incrementa provehenda morborum historiæ accuratius conscribantur, iisque perpetuo fructuosæ admodum cadaverum sectiones subjiciantur. Cæcum enim in medica atque vera scientifica theoria esse oportet, qui hæc instituta improbare vel ad medicum usum minus pertinere improvide ac præcipitanter asseverare velit.

§. IV.

Verum enim vero, quam nobilis, quam utilis & proficua hæc de causis morborum est cognitio, tant difficilis & minus firmis conjecturis circumsepta est, ut in præstantissimis medicis jure meritoque is haberi debeat, qui in ea excellit. Etenim revera hæc est, quæ medico nominis sui famam ac celebritatem quam optime conciliat. Et
hinc

hinc, non absque causa iusta *Johannes Langius Lib. I. Epist. I.* conqueritur: quod minus celebre nomen sit medicorum Germaniæ apud exteros, quia nempe præcipua medicinæ pars diagnostica, quæ ex suis signis morbi naturam, causas & substantiam docet cognoscere, vel ignoratur aut ob desidiam negligitur. Nostrum itaque & omnium ingenuorum medicorum erit, majori cura ac diligentia hanc nobilissimam medicinæ partem in salutem medentium & ægotantium agitare. Cum vero hoc excellens argumentum paulo latius pateat & usu sese egregio admodum commendet, placuit nunc speciminis inauguralis loco morborum causas non tam facile obvias, quemadmodum certis indiciis eruendæ sint, præsentî Dissertatione paulo penitus inquirere. Deus, inexhaustus ille omnis boni fons, ad veritatem, quæ plana, simplex & perspicua, ut semper, ita etiam in medicina est, docentium & discipulorum animos felici sidere eo perducatur, ut sub ejus potenti numine artis nostræ præsidium a cœno multiplicium & ineptarum opinionum ac speculationum repurgetur, utilissimis vero & in praxi proficuis occupationibus ejus excellentia adstruatur.

§. V.

Ante vero, quam ad plenioram instituti nostri tractationem descendamus, illud præmonere visum fuit, nostrum in præsentî discussione haud esse institutum, ea, quæ ad diagnosis singulorum morborum pertinent signa non adeo incognita, & ex quibus denominationem morbus accipiat, proponere, multo minus prognosticam doctrinam hic tractare, sed hæc præcipua ac princeps nostra erit cura ac institutio, ut doceamus, quibus indiciis veræ & proximæ causæ morborum ac symptoma-

ptoma-

ptomatum, ut in prognosi ac indicatione medicandi, eo certior & felicior sit medicus dignosci possint & debeant. Neque tempus & locus vacabit hoc amplissimum tractandi negotium in totum sub præsentis discurfione absolvere, sed quæ dicenda remanent, in alia tempora differre nobis erit liberum ac integrum.

§. VI.

Nostræ vero tractationis exordium ab evolutione malignitatis, quæ communi medicorum consensu compluribus morbis summum adjicit periculum, petere volumus. Nihil certius est, plurimos inter mortales morbis extingui, quibus malignitas adsignatur, ceu causa summi periculi & mortis, & quæ prudentiam medentis & virtutem medicamenti facile eludit. Quot febres acutas & præcipue epidemice grassantes habemus malignas, quæ vehementia symptomatum multos interficiunt, quales sunt purpuratæ petechiales catarrhales, pleuritides, dysentericæ, anginæ, variolæ, morbilli. Quemadmodum igitur & quibus indiciis hæc malignitas in morbis cognosci & a qua causa ejus vehementia dependeat, primo inquirendum erit.

§. VII.

Malignitatis itaque in morbis acutis nota est subita & plenaria omnium virium prostratio atque defectio, quæ hisce indiciis se prodit: omnis animi ac corporis vigor dejectus est, artus robur & potentiam pristinam in movendo amiserunt, pulsus arteriarum ob systolen cordis contractiorem & languidam exilior & debilior fit, nullus placidus & qui reficiat, est somnus, sed somnolentia quædam magis magisque debilitans, vel assidua vigilia premit, jacent plerumque sine dolore & sine singulari

B

sen-

Insensu neque calor in exterioribus partibus, adeo intensus est, sunt anxii & inquieti, mutant facile situm, inque eo erecto perquam facile in animi defectionem incidant, eo quod languidior cordis contractio propellendo sanguini via recta & perpendiculari ad caput minus sufficiat, alvus minus recte respondet, urina plerumque tenuis & crebrioribus vicibus emittitur, respiratio est difficilior, male coherentia loquuntur & sine singulari convulsione valida frequentius intra paucos dies extinguuntur.

§. VIII.

Ex hisce liquido apparet, malignitatem viribus, quæ vitam gignunt & tuentur, infensissimam esse. Quid vero sit malignitas & cur tam pernicialis sit, non alienum erit, hic exponere. Sicuti vero in demonstrandis causis omnia ficta nomina procul abesse debent: ita etiam, si quis defectionis virium & malignitatis causam per calidum nativum debile vel extinctum, vel per cessationem naturæ vel archæi a motu suo & directione corporis, aut per spirituum vitalium oppressionem explicare velit, is certe nihil, quod concipi possit, quod vere existat & quod in applicatione & in connexionione usui sit, adfert. Missis itaque ejusmodi fictis terminis, qui nonnisi ignorantia vela sunt, ad causas sensui & rationi manifestas inveniendas potius nos conferamus. Vires igitur, quæ corpori nostro insunt, non alias agnoscimus, nisi motrices, & quæ a convenienti boni sanguinis in partes influxu, salvis tamen & integris nervis, proficiscuntur; Atque adeo eos præ aliis esse robustiores, qui ampliora habent vasa, qui fibras compactiores & laudabilem sanguinis copiam obtinent; imbecilliores vero esse, quibus
fibræ

296.

sunt laxæ, vasa angustiora & quibus parcior sanguis inest, animadvertimus. Præterea corporis nostri vires a convenienti victu, a liquido subtili & spirituosissimo, ab aëre puro & temperato egregie fovendi, & depressas mox resuscitari, quotidianis experimentis edocemur, cum contra ab inedia, a victu incongruo, omnis spiritus & virtutis experte, ab odore vel medicina vaporosa & graveolenti ingentem virium prolapsum observemus. Neque minus practico cognitum est, omnibus iis affectibus, qui a conferta crudorum & impurorum humorum vel sanguinis copia originem suam trahunt, notabilem languorem viriumque collapsum perpetuo fere jungi. Manifestæ igitur sunt virium, quæ vitæ & omnium actionum vitalium præfides sunt, causæ, præfente enim sanguine temperato, subtilibus elasticis & volatilibus partibus referto & sufficiente facto adfluxu omnes partes solidæ & motrices earumque princeps cor debitum suum tonum, robur motumque constrictionis & dilatationis, qui universam œconomiam animalem gubernat, accipiunt.

§. IX.

Venio nunc ad malignitatis indolem, causam atque originem inquirendam, quæ non rectius quam ex interiorum perlustratione in iis, qui ex acutis & malignis morbis decesserunt, haberi potest. Si itaque observationes & dissectiones eorum, qui peste, petechiis & aliis malignis febribus demortui fuerunt, consulamus, & quæ a nobis ipsis hac in re visa sunt, recordemur, nunquam non notabilis vel in ventriculo vel in intestinorum volumine consistens putrida, foetida corruptio, sive sphacelatio se obtulit, ut inducamur credere, nunquam veram malignitatem periculi plenam adesse, ubi non quædam ex solidis

partibus interiori sphacelo & putredine infectæ fuerint. Nihil enim est in univèrsa rerum natura, quod magis animantibus adversetur, quam ipsamet putredo est. Hæc enim intestinus & celerrime vires fumens destructivus motus est, qui non modo partium fluidarum texturam ac mixtionem, sed & solidarum structuram invertit, dissolvit & subtiliores fluidas, impetum ac motum facientes partes hostili vapore contaminat. Videmus sphacelum exterioribus partibus in hærentem subito & omnes vires exhaurire & vitam brevi extinguere. Multo magis interior ejusmodi partium corruptio exitium creabit præsentissimum. Et quemadmodum, qui ex cancro maligno, cui deterrima putredo semper jungitur, vel ex sphacelo moriuntur, haud dissimilibus symptomatibus, ac illi qui peste & malignis febribus decedunt, divexantur, ita horum unam eandemque esse causam, nempe putredinem, non male concludimus.

§. X.

Neque vero tantum putredo & sphacelatio internarum partium in acutis & malignis febribus reperitur, sed hæc ipsa fumestorum morborum aliorum frequentior causa est, ac nos putamus. Atque nostrum de morbis plurimis feralibus & periculosis judicium hoc est: plerique pro causa putridam corruptionem internam agnoscent & raro homo ex morbis moritur, ubi non putrida quædam corruptio in causa fuerit. Quemadmodum vero ipsa putredo gradu majori vel minori differt, & alia in ferro alia in sanguine est, ipsæ etiam partes, quibus insidet, ratione structuræ & usus valde disidentes sunt, ita effectus quoque & vis putredinis diversas est, cum quædam vehementius agat & celeriter interficiat, alia mitiori modo

do incedat, magisque chronica sit, ut videmus in febris hecticis, quæ nunquam non a corruptione viscerum foventur & phthisi, hydropi, cachexiæ scorbuticæ in fine ordinario fere accedere solent, quæ febres putridæ similibus fere symptomatibus progrediuntur, tantum quod lentiori gradu ad mortem grassentur. Quis enim ex iis, qui artem quotidie exercent, ignorat, hecticis & quæ ultimo hydropicis, scorbuticis & cachecticis superveniunt febribus, ingentem corporis languorem viriumque prostrationem cum plenaria ad motum & labores impotentia, appetitus identidem totalem extinctionem, nec non somni quieti & reficientis assiduum defectum & calorem confumentem cum sudore colliquativo & marcore incredibili, pulsusque continua celeritate ac debilitate perpetuo conjungi; tandem vero alvi profluvium, pedum intumescencia, crebrior animi defectio finem vitæ claudunt. Interiora si perlustramus, ut hepar, lienem, pancreas, maxime omnium vero omentum, interdum etiam uterum, in thorace pulmones corruptos ac putridos cum extravasato ibi putrido sero plerumque reperimus.

§. XI.

Tametsi vero morbi, a putredine & sphacelo interno orti, plurima signa communia habeant: nihilo tamen fecius pro differentia viscerum, quæ occupant & pro natura etiam putredinis, celerius vel tardius progredientis, peculiaribus quibusdam notis, quas breviter strictimque recensebimus, distinguuntur. Primo vero notandum est, deterrimæ indolis esse eam sphacelationem, quæ partes ventriculi & intestinorum nerveas membranaceas occupat, eo quod celerrime interficiat & morbos

etiam peracutos, imo acutissimos progignat. Si vero in ventriculo consistit, præter summam illam virium prostrationem & signa malignitati communia singularis nausea & quædam eructationis lymphæ in os species, & ad vomitum inclinatio, itemque singultus cum sensu quodam frigoris circa præcordia interno sese exserit: præcedit summa anxietas corporisque jaectatio, & fixus in regione præcordiorum ardor; qui tamen cum dolore subito cessat. Si sphacelatio ventriculi a veneno vel maligno pharmaco in robustis & sanis antea corporibus producit, brevi necat & delirium ac convulsio cum plenaria pulsuum per aliquot horas deficientia mortem antecedit. Si vero sphacelus intestina tenuiora occupat præter assiduam febrem dolor cum interno incendio circa umbilicalem regionem percipitur, alvi nimia strictura est, succedit tandem summa virium defectio cum sudore frigido, pulsu debili & inæquali, sensus doloris simul & semel perit & excrementa foetida, interdum sanguinea sponte feruntur. Quæ signa priora inflammationem, posteriora vero sphacelum designant, ubi iterum notandum hoc est, quod, si a causa violenta externa, ut ab intestino in hernia incarcerato, ab assumpto veneno vel pharmaco, virulentia non experte, aut ab animi graviori affectu producta fuerit, delirium & convulsio mortem celeriorefficiat. Neque duodeni inflammatio eique succedens sphacelatio infrequens est, nam morbis acutis, cholerae & febribus cholericis lubentius supervenit, & gravissimæ quoque iræ soboles est: hisce vero notis distinguitur: ingens & valde anxius viresque prosternens cum sudore frigido circa dextrum regionis præcordialis latus constans est ardor, cui facies lurida & flavo colore

lore tineta jungitur, quia spastica strictura liber ad intestina descensus præcluditur, hinc ea per vasa lymphatica ad sanguinem regurgitat: comitem quoque duodeni inflammatio plerumque habet singultum, & incredibiles anxietates, & inquietudines ob nervosas partes valde graviter laceffitas.

§. XII.

Si quando putrida corruptio abdomen inque eo contenta viscera hepar, lienem, omentum invaserit, tum non tam cito tragœdiam suam conficit. In hydropticis, scorbuticis & cachecticis se prodit per totalem ciborum aversionem, pulsum eelerem, debilem & inæqualem, somnum laboriosum. Certum vero ac plane infallibile viscerum in abdominis sphacelatorum signum est, si totalis appetitus prostratio indefinenter per aliquot septimanas laborantem premit, & hanc nunquam in ejusmodi morbis fausti ominis esse plurimis experimentum confirmatum habeo. Putredo enim adjacentibus visceribus insidens non potest non ventriculi robur eneruare & liquoris gastrici menstrualem vim atque activitatem penitus infectione contaminare.

§. XIII.

Neque uterus ab ejusmodi fœtida pernitiali corruptione plane immunis est. Hæc in puerperis vel in aliis, maxime nimio sanguinis profluvio debilitatis, sexus sequioris corporibus facile contingit. Visitur ab initio inflammatio & febris acutis inflammatoria ex suppressione lochiorum frequentissima, qua sedata circa pubem frigoris sensus est, ad alvum, maxime ad urinam stimulus & fluxus lochiorum, antea pertinaciter cohibitus, brevi ante mortem sponte sua demum procedit.

§. XIV.

§. XIV.

Phthificis & qui ex pulmonum diuturno vitio laborarunt, tandem putredo cum febre putrida sic dicta hectica, quæ vires paulatim opprimit, supervenit, cujus indicia sunt præter foetidam ex ore exhalationem facilis in situ erecto animi defectio, expectoratio cessans: pectorisque oppressio cum spiritus difficultate fit. Ætate confecti tandem in similem viscerum corruptionem incidunt, omnis perit appetitus, assiduus adest calor, unde vires paulatim consumuntur, ut tandem penitus deficient, qui affectus communiter marasmus appellatur. Ceterum internis viscerum corruptionibus individuus comes est febris assidua, cum calore non adeo acri & externo, qui tamen vires & succos paulatim consumit: ea tamen ejus est indoles, ut certis intervallis remittat, non vero intermittat, postea exacerbetur, donec tandem plenior virium defectu penitus opprimat.

§. XV.

Intestina in deterioris notæ dysenteria, inflammatione acuta & sphacelo quoque corripitur procul ab omni dubio est: illam atrociam cum febre, siti, interno ventris ardore, tormina penitus manifestant: hujus vero subita indolentia, quando confestim simul & semel dolor qui antea erat intolerabilis, & ardor desinit, haud fallax indicium est: majori simul reddito in excrementis foetore & virium decremento adaucto. Rectum etiam intestinum ex acutissimo & immani ob profundiorum hæmorrhoidum internarum tumorem dolore foetidissimæ sphacelationi obnoxium esse, non semel, sed sæpius experti sumus: hæc mox latius serpit & tam intestina quam partes exteriores nates scrotum tetra putrilagine cum nigro-

nigrore ac tumore inficit. Facies, quæ sponte plerumque feruntur, intolerabilis, ob iis admixtum putredinis fermentum, sunt fœtoris, tandem febris continua, sed mitior, cum totali virium lapsu juncta, cujus naturæ solet esse ejusmodi putrida & vere maligna, vitam extinguit.

§. XVI.

Corripit quoque sphacelus ipsas membranas cerebri, ejusque substantiam, qui tamen non nisi præcedente inflammatione oboritur, & hisce indicis sese manifestat. Primum arteriæ temporum & interiores cerebri vehementius pulsant, facies est rubicunda, oculi sunt feroces, somnus nullus, urina tenuis, omnia furoris plena, que notæ phrenitidis sunt. Postea subito compositus fit animus, & ad intelligentiam redit, nihil vero nisi de summa virium defectione ægri conqueruntur: facies ante rubicunda in luridam mutatur, pulsus inæqualis ac debilis est, & sponte sæpe sanguis e naribus, paucus tamen, prodit, & hæc omnia inflammationem in sphacelum transiisse, & in propinquo mortem adesse, significant.

§. XVII.

Est vero adhuc alia corruptionis sanguinis, non ad eo tamen exitiosæ, species, qua ille extra vasa consistens ex inflammatione præcedente in purulentam substantiam secedit, & apostema, quod nihil nisi ingens purulentæ materiæ in quadam parte collectio est, efformat. Prout vero ejusmodi abscessus varias, easque vel internas, vel externasprehendit partes, ita differentibus etiam & peculiaribus signis cognoscitur. Et quum subinde apostema longo artis usu exercitatos medicos fallat, non incongruum erit, hoc loco exponere, quibus in-

C

dicis

diciis in univcrsum & speciaticim etiam sese prodat. Igitur in genere sciendum est, omnibus abscessibus, ubicunque etiam lateant, febrem continuam, lentam tamen, quæ & vires & succos depascit, cum sudore continuo, præsertim nocturno, quem colliquativum vocant, conjungi, adeo, ut corporis partium marcor indivulse sequatur.

§. XIIX.

Primum vero apostema non raro abdominis regionem invadit, atque inter peritoneum ejusque musculos sedem fixam habet. Cognoscitur, si vel supra, vel infra umbilicum, aut ad latera circa costas spurias, versus dorsum fixus cum tumore duro dolor per longius tempus persistit. Præterea inappetentia, calor lentus cum insigni marcore, pulsuque celeri adsunt, urina sedimentum deponit, & vires indies decrescunt. Quæ symptomata, valde dissidentes medicorum conjecturas subinde peperisse meminimus, quum alii malum pro inflatione intestini coli, alii pro glandulæ omentalis tumore & scirrho, non nulli pro dolore calculi habuerint. Adhibitis vero externis mollientibus cataplasmatibus tumor mox pure repletus valde increvit, & apertus copiosum cum fœtore pus effudit.

§. XIX.

Si quando abscessus thoracem occupat, quod sæpius ex male curata pleuritide & vera & spuria, aut ob gravio rem casum, vel etiam ex morbillorum aut variolarum reliquiis accidit, tunc identidem continua lenta adest febris, sed tamen specialibus indiciiis ejusmodi abscessus se prodit. In dextro vel sinistro thoracis latere dolor est obtusus, cum anxietate inexplicabili, tussi nocturna,

sturna, spirandi difficultate, pulsus est celer & languidus, partes marcore confectæ, & inter has maxime pectus emaciatum. Sano vero lateri vix incumbere possunt. Si vero ingens puris quantitas ad decem vel ultra sæpius libras in thoracis cavo fluctuat, tumor in latere affecto circa dorsum satis manifestus a nucha usque ad ilia sæpe prominēt. Quando pus extra vasa effusum fuerit, id diuturniori mora acre factum, diaphragmatis nerveos processus vehementius lancinat, & dolor intolerabilis non procul a lumbis oritur, qui sæpe sagacioribus medicis imponit.

§. XX.

Si abscessus adhuc pulmonibus includitur, vomica appellatur, quam fixus ac diuturnus in pectore dolor demonstrat qui nec per sputa, nec per sanguinis detractionem, neque per infusa calida resolventia quiescit, sed cum lentafebre, tussi sicca, anhelitus fœtore, marcore, & largo debilitante sudore continuat. Magnitudo vero vomicæ ex majori spiritus angustia, ingenti anxietate, pulsu duro, quandoque intermittente sub erecto collo dijudicatur. Si vero aperta vomica fuerit, tussi fœtidi quippiam puris ejicitur.

§. XXI.

Evenit quoque non raro, ut variis ex causis, præfertim vehementiori in terram lapsu ac contusione intra mesenterii membranas abscessus colligitur, cujus notæ non semper cognita adeo faciles sunt. Sentitur in medio abdominis quædam gravitas sine manifesto dolore vel tumore, febris est lenta, virium languor, & animi crebrior defectio cum sudore frigido urget, quandoque vires melius sibi constant, interdum sanies cum excrementis per alvum secedit. Inhorrescit sæpius æ-

ger, & hæc symptomata diutius detinent. Si ex disrupto abscessu pus in abdominis cavum, ipsamque pelvim descendit, stimulus cum dolore fit ad urinam, sed parum redditur. Quandoque puris acrimonia, intestinorum tunicas rodendo, immanem dolorem cum febre ac tumore procreat. Si vero in dorso intra peritonei membranam, & musculos psoas usque ad os sacrum puris copia colligitur, præter alia consueta abscessuum symptomata dolor cum tumore ardens in lumbis continuus & satis gravis ac fixus, qui situ in dorso exacerbatur, percipitur, & tunc urina, pauca tamen, variis fibrillis repleta, cum stranguria emingitur. Observatum quoque a nobis fuit apostema in utero, post abortum ab assumpto vehementi emetico productum. Diutius laborantem dolor circa os sacrum & pubem cum febre, alvo adstricta, urinæ difficultate, exercuit: facta sectione pus foetidissimum circa uterum ad libram & ultra fluctuabat, & totus uterus pure scatebat, factis hinc inde in eo aperturis. Ceterum renes patent quoque abscessibus, qui totam eorum substantiam non adeo raro ita consumunt, ut teste anatome nihil præter membranosum concrementum sacculi in modum contractum relinquatur. Tali in casu mingitur urina mox cruenta, mox ob puris miscelam lactescens, interdum glutinosa, crassa, tenaci materia mali odoris referta, quæ in fundo hæret, neque ad vitri agitationem dissolvitur: ejusmodi abscessus in plethoricis & scorbuticis feminis, cessante circa quinquagesimum annum mensium fluxu, notavimus.

§. XXII.

Neque caput ab abscessibus penitus immune est, quandoquidem intra parotides, præsertim apud infantes,
 si pus

si pus detinetur, intolerabilis circa aures cum tumore fit dolor, vigilias ad delirium usque producens. Intra cavitates ossis frontis abscessus quoque delitescit, qui intensissimum in fronte & circa radicem nasi dolorem, totum caput in consensum trahentem, excitavit, sed pure crasso foetido per nares effuso ab applicato convenienti errhino tandem conquievit.

§. XXIII.

Est vero adhuc aliud genus abscessuum sive tumorum, qui non purulentum sed lymphaticum & serosum humorem continent, neque ex præcedente inflammatione, sed potius ex lymphæ circulo impedito originem suam trahunt, quorum sedes minime in visceribus vel in partibus sanguine plenis est, sed intra membranarum tunicas detinentur, neque humor, quem continent, erodentis, ut pus, est naturæ, inde etiam non partium, quibus inest, substantiam depascit. Hi tumores non raro prægrandes fiunt, ut vel plures libras feri puri, quod calore in offam, ut albumen ovi, abit, complectantur. Ejusmodi tumores sæpissime hærent intra duplicaturam pleuræ, & cavitatem thoracis replent: quibus disruptis ingens pectoris fit inundatio, quæ pulmonum expansionem & motum diaphragmatis impediendo hominem suffocatione tollit opprimitque. Ejusmodi casum pronuper habuimus hic loci in generoso militiæ præfecto, qui de dolore in pectore continuo, fixo & compressorio finistri lateris conquerebatur, paulo difficilis cum tussi sicca perpetuo aderat respiratio, quæ intervallis, præsertim de nocte ab incongruo maxime situ, ita ingravescebat, ut summa anxietas cum suffocationis metu per aliquot horas præfens fuerit, pulsus continuo frequens, mollis tamen, sine

fiti vel notabili calore, neque appetitus neque somnus plane deficiebant; pedes frigidi & una cum scroto tumore œdematoso laborabant, exterius in thoracis regione nihil tumoris, nihil ruboris animadvertēbatur. Tum a paulo fortiori thoracis commotione confestim in maximam & continuam spirandi angustiam atque anxietatem, quæ ad quindecim horas durabat, incidebat, donec tandem infeliciter misereque suffocatus perierit. Aperta thoracis cavitate ejus latus sinistrum totum feri minimum octo libræ inundabunt, quod largius, levi saltim incisura facta, effluebat. Postquam igitur thoracis cavitas humore depleta fuit; membranaceum receptaculum, tenue tamen, ad latus sinistrum in conspectum venit, quod sine omni dubio ex membrana pleuræ productum fuit, cum intra ejus duplicaturam ex vasis lymphaticis disruptis lymphæ collecta talem capsulam sibi efformaverit. Reliqua viscera satis erant salva, nec alio, nisi quod ex morbi diuturnitate contraxerant, vitio laborabant. Concludimus exinde, sæpenumero hydropem thoracis a ruptione ejusmodi abscessuum serosorum originem suam trahere. Hujus affectus ortum ægrotus acri & intenso frigori in expeditione Rigenfi, quod passus fuerit, adscripsit.

§. XXIV.

Neque dubium est, quin ejusmodi serosi abscessus & tumores in abdominis cavitate sæpe occulti lateant, & vel in mesenterio aut in dorso intra duplicaturam peritonei, vel intra uteri membranas, quandoque etiam intra ipsum ovarium contineantur, qui disrupti, facto semper adfluxu majori, feri copiam in abdominis cavitatem ingentem effundunt, quod corruptione dum inficit viscera, fatalem diem accersit. Equidem ejusmodi tumores non sine diffi-

302

difficultate cognoscuntur, sed a posteriori magis & noxio eventu atque effectu demum se produnt, si videlicet in mali habitus corporibus & diutius infirmis subito hydrops gignitur, abdomen intumescit, & fluctuantes aquæ vario in latera decubitu percipiuntur, id quod etiam concludendum est, si quis diuturno pectoris dolore & respirandi angustia affectus confestim in suffocativam spirandi angustiam non superabilem incidit, ubi certe subiti ejusmodi hydropis generatio non aliam causam, quam ruptionem ingentis aquosi tumoris & effusionem copiosam feri in cavitates agnoscit. Quod vero intra membranas tumores, quibus extra vasa positus humor, insideat, gigni possint, evidenti testimonio est ille tumor, qui salvis internis visceribus intra duplicaturam peritonei producit, & mole sua abdomen ejusque musculos mire distendit, adeo, ut verum hydropem mentiatur. Quo in casu *Nuckius* aliique paracenthesin, quæ in anasarca nunquam non plus exitii, quam salutis adfert, summe proficuum observarunt.

§. XXV.

Ab abscessibus ad partium exulcerationes nos convertimus, quæ ab illis non parum differunt, tum quod abscessus copiam materiæ, & purum, album, coctum pus, ulcera vero parum ichoris & feri foetidi fundant, tum quod abscessus magis partes sanguineas succulentas, ulcera vero membranaceas, frigidas & siccas adoriantur ibique sedem fixiorem habeant. Neque ventriculus, qui partium membranacearum facile princeps est, ab his immunis est. Meminimus olim civem Mindensem ob nimiam Spiritus vini ingurgitationem & frequentiore iram acerbissimo dolore ac tumore circa præcordia correptum

reptum fuisse, qui sumto cibo increfcebat, utut vomitu non ita multo post rejiceretur. Accedebat universi corporis marcor, frequens erat lipothymia, alvique excrementa nigricante colore interdum tincta erant. Per dimidium fere anni misere jacuit, tandem fato concessit. Aperto cadavere, ventriculus parvus & valde contractus, crassus tamen & albicans inventus fuit, rugis & etiam punctulis intus scatens, quibus incisus materia saniosa foetida exstillabat. In corde vero & omnibus vasis parum sanguinis reperiebatur.

§. XXVI.

Vesicam quoque non raro satis chronicum & molestum ulus, sive ex luis Gallicæ contagio, sive ex calculi grandioris attritu, aut ex scorbutica humorum acrimonia erit, fovere non novum est. Id vero magna urinam emittendi cupiditas, cum ardore & difficultate manifestat. Urina mingitur crassa, quæ subinde instar albuminis ovi coherens simul ex vase effunditur, inque ea non modo pelliculæ & furfuracea quædam natant, sed & serum viscidum ac purulentum in fundum vasis dejicitur. Dolor valde gravis pubis ac perinæi regionem occupat, cujus tanta sæpius sævitia, ut partes extremæ inde inhorrescant. Si exulceratio totam vesicam occupat, secedunt subinde sanguinis grumi cum multo ardore. Quandoque in scroto tumor inflammatorius apparet, qui ad suppurationem pervenit. Ab ejusmodi ulcere vesica densatur & corrugatur, exterius albicat, fibræ contractæ, nigricantes ac sphacelatæ apparent, & pus in vesica cuniculos format; sique materia foetida acris in pelvim descendit, vicinæ etiam partes putredine inficiuntur, qualem observationem *Miscell. Natur. curios. vid.*

Dec.

Dec. II. Ann. VI. observ. 100. commemorant. Si calculus in vesica ejus exulcerationis causa est, tenesmus, cujus vehementia non raro rectum propellitur, perpetuo urget, urina est purulenta & arenosa, inque pelvi pruritus percipitur, & sub situ erecto dolor augetur.

§. XXVII.

Si vero prostratis, quod sæpius in lue infectis accidit, exulceratio insidet, ut plurimum in consensum collium vesicæ trahitur, crebrior ad urinam est stimulus, sed cum intenso ardore & dolore mingitur & difficulter ob urethram spasmo contractam redditur, præterea ex glande membri subinde liquor, qui consistentia, colore & acrimonia differt, effluit, vel manu exprimitur, atque in urina sedimentum albicans cum filamentis natantibus conspicitur.

§. XXIIIX.

Ad alias jam deveniendum est causas, quæ valde difficultium & plerumque lethaliæ affectuum sunt genitricæ, & hæ sunt sanguinis vel etiam feri extra vasa factæ effusiones & stagnationes. Inter has ea, quæ fit intra cerebri ventriculos sanguinis, effusio ob plexum choroideum disruptum periculosissima est, & apoplexiam fortem, brevi enecantem, efficit. At vero cum alia etiam sit apoplexiæ non infrequens species, qua ægri salvo pulsu & respiratione facie pulchra & rubicunda, diu sine sensu & motu jacent & tamen servantur, non immerito judicia, quibus utraque distinguatur, desiderantur. Fortis cum a sanguinis effusione immedicabili fiat, has habet notas: jungitur illi ut plurimum vel paralyxis vel convulsio. Illa visitur si unum latus frigidum & quasi mortuum jacet, & alvus sponte fertur: hæc vero vehementi

D

tho.

thoracis motu & elevatione cum stertore, rhoncho & fonitu, neque minus artuum distractione, elevatione aut ventriculi per vomitū eversione manifestatur, & sanguis interdum e naribus profluit. In ea vero, secus res habet, quæ minus funesta est, & in hysteris, hypochondriacis, plethoricis, a vasorum cerebri, ob copiosius per spasmos ibi congestum sanguinem, distensione fit: quo casu maxima spes in venæ sectione reponenda est, ne res ad pernitiæ vasorum ruptionem perveniat.

§. XXIX.

Rarius in thoracis cavitate, nisi a violenta vasorum dilatione, sanguinis effusio contingit; in abdomine vero id evenisse recordamur. Ante decem circiter annos nobilis in hac urbe femina triginti annorum, elegantis formæ, quartum mensem gravida, præter omnium opinionem de subito virium languore conqueritur, facies contrahitur, livida & frigida fit, ad vomitū adest inclinatio, erecto capite animi defectio invadit, quæ crebrius repetens intra decem horas cum magno dolore mariti uxorem e vivis abripit. Dissecto abdomine, in ejus cavitate ingens sanguinis congrumati ad libras aliquot copia reperitur, qui ex ovario multum tumefacto & grumis sanguinis obfesso, vasis ejus disruptis profusus fuit.

§. XXX.

Frequentiores autem sunt feri intra cavitates effusiones, & inter has ea, quæ fit in capite, & ætati infantili infesta est, immani magnitudine ac tumore, quem hydrocephalum dicunt, & aliarum partium marcore in conspectum venit. Nimia vero feri intra cavum thoracis collectio & stagnatio, quæ hydrops thoracis audit, iis, qui polypum grandiozem in corde & majoribus ejus vasis gerunt

304

gerunt, & asthma convulsivo laborant, satis frequens est, nunquam fere non, ubi magna spirandi difficultas jungitur, extravasati se i copia in thorace, instituta anatome, visitur. Hæc ipsa vero sic dijudicanda est: respiratio antea difficilis si longe difficilior redditur, & paroxysmus quasi suffocatorius diutissime adfligit, & parum remittit, non infallax feri in thorace copiosius collecti indicium præbet, præsertim, si, quod exspuitur, sanguinei quid præ se fert, quod ob nimiam pulmonum compressionem & diaphragmatis motum cessantem sanguinis liber cursus ex uno ventriculo in alterum intercipitur, & is ex arteria pulmonali, vehementius contracta, in arteriam bronchiale exprimitur, quod signum in funestis præcipuum est. In abdominis cavo serum extravasatum tum ex murmure, fluctuatione, tum etiam ex majori virium destructione & lenta febre, cum viscera corrumpi incipiunt, in hydropicis dignoscitur, quæ corruptio per paracenthesin, aëris atmosphærici liberiori accessu facta, magis magisque promovetur, & mors acceleratur. De purulenta materia ex abscessibus disruptis in cavitates extillante, quibus nimirum effectibus se prodat, jam in superioribus mentio facta est.

§. XXXI.

Dantur adhuc aliæ chronicorum & rebellium affectionum causæ, quæ licet aliquanto rarius occurrant, eo plus tamen habent in sanando & cognoscendo difficultatis. Sunt autem hæc ipsæ partium scirrhosæ indurationes, quæ tum viscera, ex innumeris tenuissimis vasis conflata, tum etiam glandulas, quarum structura identidem mere vasculosa & membranacea est, potissimum invadunt. Cum enim ex obduratione tubulorum trahant sua incu-

nabula, facile colligitur, eas partes, quæ fere ex minimis & capillaribus vasculis constructæ sunt, ejusmodi malis facilius patere. Sicut autem in abdomine copia glandularum & variorum viscerum continetur, ita etiam hæc vitia crebrius ibi conspiciuntur. Et quia totum pancreas mere glandulosum est, imo corporis glandula maxima, ita etiam nullum præter hoc tam facile scirrhis indurationibus expositum invenimus. Profecto diuturniora illa mala ac vitia, quæ circa digestionem & primas vias in hypochondriaci frequenter occurrunt, & fere perpetua sunt, ut plurimum pro causa & radice pancreaticis inexpugnabilem obstructionem, teste anatome, agnoscunt; inde fit, ut ejus succus deficiens, vel intemperato acore imbutus, digestionem & dissolutionem ciborum minus recte succurrere possit. Exterius vero pancreaticis scirrhis, nisi insignis fuerit, percipi nequit, quod sub ventriculo delitescit; eximior autem, duritie in epigastrio elevato sese manifestat, & a sinistris dextrorsum, & abhinc sinistrorsum sensim protruditur.

§. XXXII.

Et cum pylorus eique annexum duodenum copiosis & eximiis glandulis obfessum sit, accidit quandoque, ut scirrhus tumor etiam in iis deprehendatur, qualis tumor, si aliquanto major fuerit, circa dextrum epigastrii latus renitentia se manifestat, & ad tactum digitis comprimantibus, ut non sine dolore, cedit. Pylorum vero & duodeni principium dum ambit idque angustat & fere occludit, alimentorum in ventriculo digesta massa nequam ad intestina descendere, inque corpus distribui potest, unde fit, ut hoc marcore consumatur: diutius vero alimentorum massa ibi subsistens, & acidior reddita,

ventri-

305

ventriculum ad vomitum sollicitat. Præterea ejusmodi intra duodeni sensibiles membranas subortus tumor distensione acerbissimum & indefinentem dolorem circa ventriculi regionem per aliquot menses excitat, cujus sævitia somnus avertitur, & vires consumuntur.

§. XXXIII.

Nulla vero in abdomine contenta pars lubentius scirrhosis infestatur præterquam vesicæ corpus membranaceum & ex parte glandulosum, cui, præsertim circa ejus cervicem, neque tantum externe, sed & interne ipsi adnascuntur. Ita *Miscell. Nat. Curios. Cent. 1. & 11. Obs. 186.* memorant, scirrhosum tumorem exterius vesicæ tam insignem adnatum fuisse, ut totam pelvim impleverit. Produnt ejusmodi tumorem præter dolorem in pube gravativum dysuria cum tenesmo, alvi difficultas; in femina fluor albus sanguini permixtus. Neque novum est, vesicæ orificio interius tumorem scirrhosum adnasci, vel interiorum ambitum orificii in magnam crassitiem excrecere. Hæc difficilem producit mictionem, sique augmentum capit, pene supprimit, quale exemplum habuimus in illustrissimo Comite in thermis Carolinis mortuo. Urina retenta & vesicam & uretheres sarciminis in modum distendit, abdominis sequitur inflatio & febris, occlusi vero orificii scirrhoso tumore indicium est catheteris plane negata admissio. Interdum etiam exterius circa ipsum vesicæ collum atque ejus orificium glandulosa surgit excrecentia, quæ urinæ effluxum, & catheteris in vesicam ingressum plane impedit, inde abdomen augetur, v. *Riedlinus obs. 2. Anno 1697. mense Februar.* Quandoque vero non vesicæ cervici adhæret, sed in prostatis consistit, & plerumque ex gonorrhæa male curata oritur, & non modo in urina e-

mittenda difficultatem parit, sed & magnitudine incre-
scens collum vesicæ ita comprimit, ut in totum urina sup-
primatur, quo casu neque catheter, neque remedia inter-
na & externa urinā prolicere possunt, sed vomitus, & con-
vulsiones supervenientes fatalem diem accersunt. Hic
tumor num in prostaticis consistat, ex eo judicandum ve-
nit, si gonorrhæa præcesserit, sique ad radicem penis reni-
tentia quædam observetur. Frequentissime enim ac-
cedit a coitu impuro & fluxu seminis maligno, inter initia
non prudenter tractato, pessimum prostratas inde con-
trahere vitium, dum induratæ in scirrhum abeunt, qui
demum sæpe longe post exulceratur, inque fistulam ab-
dit, partes vicinas adgredientem, & sic gonorrhæa red-
ditur inveterata ac rebellis, quæ chirurgos æque ac me-
dicos ac ipsos ægros miserrime exercet.

§. XXXIV.

Præterea mesenterium, in cujus centro copiosæ
resident glandulæ, generandis ingentis magnitudinis tu-
moribus, quam maxime opportunum est. Qui atro-
phia adfliguntur, præter abdomen inflatum, quod subinde
in pueris conspicimus, obstructas & valde tumidas in me-
senterio, testantibus id anatomicorum observationibus
delitescentes glandulas habent, quæ liberum iter ac tran-
situm chyli impediendo, marcorem corpori infe-
runt, intestina humoribus replent, qui fluxuum & fre-
quentium dejectionum causæ fiunt. Fit quandoque,
ut ingentis magnitudinis scirrhus, vel plures etiam me-
senterii membranæ adhæreant, quibus venter in molem
furgit, & hi vel ingravidationem, vel molam, vel hydro-
pem mentiuntur; reliquas vero partes corporis tanta sæ-
pius invadit consumptio, ut cutis tantum ossa contegat,
qua-

qualia exempla passim in gravissimis observationum medicarum scriptoribus leguntur. Tali in casu id saltem cavendum est medico, ne in prognosi se præcipitet, & sui existimationem lædat: differt enim ejusmodi tumor ventris, scirrhusa glandularum mesenterii magnitudine productus, a graviditate, ingenti & magis magisque crescente, reliquarum partium contabescencia, & quod tumor non tam ad ilia & versus dorsum, sed potius ad medium abdominis sese extendat: præterea motus infantis vividus hunc morbificū tumorem distinguit. Differt vero ab hydrope, dum huic tumores pedum œdematosi cum facie plumbea & crocea, urina pauca & rubicunda adsociantur, quæ symptomata ab illo affectu aliena sunt, aqua quoq; in scrotum descendit, & in abdomine impressi digiti vestigia relinquuntur. Multo vero difficilius est, a mola, quæ ab auctoribus vocatur nutritionis, & quæ potius ex crescentia fungosa utero adnata est, hunc tumore in feminis distinguere, sed tamen in ejusmodi carnosus molis magnam pondus in regione pubis percipitur, alvi & urinæ fit difficultas, & humor peregrinus cum sanguine interdum ex poris & glandulis uteri exprimitur, quod in illo affectu non facile accidit.

§. XXXV.

Scirrhusi vero tumores frequentius duo illa in hypochondriis magna viscera sita hepar & lienem adoriuntur, quia ob singularem venæ portæ structurā, dum vasis advehentis & arteriosi munere fungitur, hæc viscera infarctibus, obstructionibus, & ex iis pronascentibus scirrhis quæ maxime sunt exposita, quibus generandis adhuc eorum structura vasculosa plurimum velificatur. In hepate si consistit, & magnam ejus partem occupat, gravativus in dextro

dextro hypochondrio percipitur dolor, sæpius etiam prædurus ac renitens tumor exterius conspicitur & tangi sub costis spurii & scrobiculo cordis potest præsertim, si quis in ventre decumbat. Ceterum color faciei flavus & luridus est, facies cum oculis tumida, pedes quoque intumescunt, respiratio est difficilior & compressione ventriculi post cibum, præsertim flatulentum, anxietas circa præcordia augetur, nam sumto cibo homo gravatur, detracto melius se habet. Quodcumque lien intumescit, vel etiam in scirrhum abierit, in latere sinistro versus dorsum sub costis spurii gravativus & pressorius est dolor, qui usque ad præcordialem regionem sese extendit, cachexia quoque in facie conspicua, & ructus ac flatus incommodant, languet appetentia, spiritus etiam difficulter trahitur. Accedentibus doloribus ex animi graviore affectu, vel aliis de causis spasticis, vomitus cruentus nigricans vel solus, vel ejusdem coloris dejectionibus conjunctus, quem morbum *Hippocrates* nigrum appellat, ut plurimum funestus pronascitur.

§. XXXVI.

Scirrhum quandoque etiam uterum invadere, ita ut fere totus in eum mutetur, observationum fide constat & de ejusmodi casu vide *Misc. Nat. Curios. Cent. I. obs. 120.* Hæc vero adsunt symptomata, premitur vesica & intestinum rectum, hinc urinæ ardor, stranguria, alvi evacuatio atque eximius dolor fixus & stabilis circa pubem & circa lumborum regionem vomitum, cibi fastidium & præcordiorum anxietates exsuscitat.

§. XXXVII.

Sed transeamus jam ad morborum alias causas non ita quidem obvias, misere tamen & variis modis torquentes

tes

tes: hæ sunt massæ quædam ex variis pelliculis & fibris concretæ solidiores, cordis & vasorum cavitatibus præcipue majoribus inhærentes, quæ medicis vero polyporum nomine veniunt. Quam frequentes vero polypi morborum pertinacium & variis symptomatibus ludentium, plerumq; expugnabilium causæ sunt, tam reconditæ vel plane non cognitæ veteribus fuerunt, & a recentioribus hodieque minus digne & recte considerantur. Morbos, quibus sese immiscent, sive acuti sive chronici fuerint, perpetuo fere immedicabiles reddunt, & diligentior cadaverum morte sublatorum anatome nos facit certiores, vix tria cadavera occurrere, ubi non peregrini hi hospites conspectui sese offerant. Domicilium vero suum maxime omnium in cordis thalamis, inque principio arteriæ pulmonalis & arteriæ aortæ, rarissime autem in vena pulmonali habent. Neque sinus cerebri & vasa hypogastrica uteri ab iis sunt immunia. At vero non tantum subitæ mortis, ubi vasorum orificia, præsertim in dextro ventriculo claudit, sed & si pulmonalibus inhærent, gravissimæ & sæpe funestæ hæmoptyses, catarrhi suffocativi, asthmatis convulsivi, nec non hydrophis thoracis causa sunt. In Cordis thalamis ubi fuerit impactus, pertinacissimam cordis palpitationem cum hydrope pericardii parit, & quia sanguinis circulationi per totum fere corpus maxime vero in abdominis visceribus obicem ponit, frequentissima hydrophis tam anasarcae, quam etiam ascitidis causa fit. Si quando in sinibus cerebri hæret, atrocissimis capitis doloribus, hæmiplexiæ, quin etiam apoplexiæ occasionem subministrat. Plurimum itaque interest, ut medicus hos occultos, sed insensissimos motuum vitalium hostes exploret ac detegat.

E

Mit-

Mittamus jam temperamentum sangvineum, & habitum corporis angustioribus vasis, fibrisque mollioribus donatum, vitæ genus laboris & motus expers, parciolem potum & usum eorum alimentorum, quæ glutinosum succum præbent, facilesque sunt ad coagulum subeundum, quæ omnia & singula ad generationem ingratorum horum hospitem symbolum suum conferunt. Proximiora igitur & manifesta, quibus horum præsentia conjici & dijudicari debeat, adferemus. Qui polypo affecti sunt, frequentiori vel levi de causa recurrente cordis palpitatione laborant, deinde pulsus miris modis inæqualis & varius est, sæpiusque notabilibus intervallis intermittit. Tum a motu corporis fortiori vel medicamento sangvinem exagitante sumto, aut ab affectu animi vehementiori dyspnœa & incredibilis cordis anxietas urget. Postremo, lipothymia frequentia, sine causa evidente, vel quæ a certo corporis decubitu provenit, est in signis polypi præcipuis commemoranda.

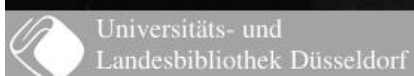
§. XXXVIII.

Quandocunque ejusmodi carnosæ & membranosæ involutæ concretiones vasa uterina opplent, varia circa uterum & mensium negotia insolita pathemata occurrunt. Notum ex pathologicis fundamentis est, certam hydropis speciem, quæ maxime inferiorem abdominis regionem petit, utero veluti causæ adscribi, neque sine ratione. Etenim si libera sangvinis per ejus vasa progressio impeditur, quod promptissime fit ejus vasis polyposis massis obstructis, non potest non fieri, quin ingens sericopia secedens, vel in uteri aut in abdominis cavitatem descendat. Cl. Payerus in *Hist. Anat. p. 127.* feminam tumore hydropico demortuam disseccuit, ubi uteri vasa copiosiss

piofis molis carneis intus obfessa erant. Ante aliquot annos femina generosa Berolini peculiari laboravit affectu: per aliquot nempe menses ex utero limpidissima aqua, quæ intra viginti quatuor horas interdum libram æquabat, ex utero stillavit, quæ tandem marcore & febre confecta obiit. Uterus post sectionem magna ex parte scirrhusus, ex parte etiam polypis quoad vasa obfessus inventus fuit; accidit enim, ut serum in hydatides sive magnas vesicas abeat, quæ si fuerint intra uterum ruptæ, aqua ex orificio uteri extillat, si vero interiorum uteri substantiam obsident, aqua in cavum abdominis funditur. Referenda huc est ea historia, quam *Vesalius Lib. V. corporis humani fabrica Cap. IX.* de quadam muliere Augustana refert: se in ejus uteri cavitate serosæ materiæ supra sexaginta mensuras Augustanas reperisse, nullibi quoad reliqua viscera aqua præsentem. Et *Mauritius Cordæus Comment. in Lib. I. Hippocr. de morb. mulier.* notabilem adfert historiam mulieris hydrope uteri laborantis, in cujus utero & reliquis corporis partibus plurimæ vesiculæ aqua citrina plenæ repertæ fuerunt.

§. XXXIX.

Neque dubium est, quin polypi uterini causa profusissimæ sæpius sint hæmorrhagiæ &, non secus, ac qui vasa pulmonum obsident, in coercibilem hæmoptysin proferunt. Quæ frequenter abortiunt feminae sanguine redundantes, iis solenne admodum est, ut non multo ante abortum tempore cum ingenti lumborum dolore primo sanguinem, deinde massas carneas ovi gallinacei magnitudine, numero plures ejciant. Has enormis non raro cum animi defectione sanguinis effusio sequitur, paulo post embryo succedit. Hæ mas-

sæ falso habentur pro molis, quæ nihil aliud sunt, quam polyposæ ejusmodi a mucido stagnante intra venas uterinas sanguine concretiones, quibus ejectionis ob vasorum nimiam distensionem & apertionem largissima sanguinis effusio sequi necessario debet. Id vero interdum accidit, ut aliquot ex istis placentulis abortivis in uteri cavitate maneant, ibique indurentur, variaque symptomata producant, quorum causa mola a medicis communiter dicitur & habetur, cujus indicia sunt, si intumescit abdomen, tumor vero magis ponderosus & durus est in ventre, nec versus umbilicum extenditur, sed in inguine subsistit, nullus se exerit motus infantis, nec verus, nec calcitrativus, neque circa umbilici regionem, nec exterius percipitur, sed interius debilis & tremulus est: junguntur multæ præcordiorum anxietates cum tensivis doloribus. Quandoque cum sævissimis partus doloribus ejusmodi molæ, quæ nonnisi membranacea concreta sunt, excluduntur, unde venter mox in totum subsidet. Plurimum itaque refert, ne medicus minus circumspicte ejusmodi ventris a mola intumescitiam pro vera ingravidatione habeat judicetque.

§. XL.

A polypis ad alias res fere leves & ludicras, nihilominus sævissimorum, quin lethalium adfectuum causas nos convertimus, inter quas jure meritoque calculus ex materia tartarea, terrea, mucida concretus, si infelicissime canales vel cavitates eximias & notabiles obstruat, refertur. De renum calculo illud perquam notatu dignum est, cum, quamdiu renum incolit substantiam, nihil molesti sensus creare, simulac vero incipit e sede sua moveri, & uretherem ingredi, tunc protinus incredibi-

dibilis se primo in lumbis, postea in lateribus circa ilea secundum uretherum ductum se exerit dolor, quem ordinario fere nausea, vomitus, summa anxietas, extremorum frigus, stupor, partis affectæ, ardor urinæ, calor præternaturalis, alvus constricta, contractio testiculi, vigilia comitatur. Quandoque etiam sese atroces in ventre cruciatus immiscent, qui, si calculus subito per uretheres transit, atrocissimi evadunt, ut medentum interdum peritiores, & qui prima vice cum hoc malo conflictantur, morbum potius pro convulsiva & funesta colica, quam pro calculo habeant. Neque inficiandum est, dolores ex calculo plura habere cum colica spasmodica communia, in eo tamen mihi differentia utriusque affectus reponenda videtur, quod calculus subito & cum atrociam invadat, & principium in lumbis habeat, & ventriculum ad nauseam & vomitionem sollicitet, in urina præterea crassius sabulum conspiciatur. Tandem nec hic prætereundum est, quod, si ren male affectus & prægrandibus calculis obsessus fuerit, flatus in intestino colo ejusdem lateris stagnantes dolorem ibi satis molestum procreent, vel quod eum e sede sua dimoveant, vel quod mutuo contactu & attritione intestini flatibus distenti & renis calculis expansi dolor ille suscitetur.

§. XLI.

At vero longe majores molestiæ sunt quas calculus uretheribus firmiter ac diutius impactus efficit, dum enim urinæ liberum in vesicam transfluxum intercipit, pertinax inde fit dysuria & feralis urinæ suppressio, quæ etiam pro diverso situ calculi certis suis notis ac indiciis dijudicanda est, quas hoc loco exponere, non erit incongruum. Ubi urina supprimitur & calculus uretheris cavitatem obstruit, vesica est vacua, catheter potest immitti,

sed parum humoris extrahit, tantaque est doloris circa ilea atrocitas, ut spastica constrictio etiam alterum uretherem in consensum rapiat. Si vero calculus vel etiam sanguinis grumus circa orificium uretheris, ubi obliquo ductu per vesicæ membranas transit, hæret, vesica etiam ab urina vacua est & immanis cruciatus in inguine sentitur.

§. XLII.

Deinceps sicut calculus in renibus, ita etiam, qui in vesica delitescit, & urinæ egressum impedit, non caret suis diagnosticis signis. De tumore & dolore in pube conqueruntur, urina guttatim emittitur quandoque cum horribili cruciatus, & sæpius crassum ac puriforme sedimentum deponit permixtis corpusculis nunc carptam lanam, nunc vermiculos referentibus. Interdum accidit, ut urina copiosissima reddatur, quandoque alvus & urina supprimatur, & abdomen ad lapidis duritiem cum dolore circa pubem acutissimo cum horrore molesto distendatur. Interdum alvus subducitur cum flatu & larga lotii emissionem. Si atrox dolor adest, anorexia, febris & constrictio alvi urget & urina, pauca, pallida tamen, cum magno nisu & molestia excernitur. Hæc symptomata adfligunt, si quando lapis scaber, non adeo magnus & figuræ complanatæ ac ovalis est, & orificum tegit obstruitque, & ab alperitate & attritione dolorificus spasmus fit, qui tam atrocitas gignit symptomata. Per intervalla vesicæ calculo laborantes, præsertim sub boreali aëris flatu, item flatibus retentis, & alvo obstructa graviore cruciatus & pondere laborant, mictio fit sæpius purulenta, in senibus jungitur tenesmus, membri pruritus & alvi cum urina effusio est interdum etiam ipsa alvus procidit: pro situ vero corporis variante levamen accipiunt.

§. XLIII.

§. XLIII.

Quod attinet ad vesiculam felleam, neque hæc a calculosis concretionibus libera deprehenditur, sed sæpiusculæ calculi ingentis magnitudinis ejus cavitatem totam replent: interdum numero plures variæ figuræ ac magnitudinis ibi delitescunt, & gravibus symptomatibus corpora adfligunt, quæ tamen non eadem, sed diversimode se habent, prout vel ingens calculus in vesica fixum habet domicilium, vel prout per ductum cholodochum transitum ii moliuntur. Quodocunque fellis vesica tota fere lapillis turget ac repleta est, pertinax cum gravativo & continuo dolore dextri hypochondrii icterus omnium remediorum efficaciam eludens, corpus flavedine tingit, cui, si diuturnior fuerit, morbus arquatus adjungi solet. Quibusdam continua nausea vel etiam ciborum vomitio, in aliis atrocissimus ischiadicus dolor & asthma diuturnum conjungitur. Præterea quibus ingens in fellis vesicula calculus est, ab iracundia insolentia symptomata patiuntur. Nam quando a vehementiori iracundiæ affectu spastica, ut ordinario solet, ductuum biliariorum constrictio fit, liber bilis in duodenum effluxus impeditur, sed ipsa regurgitat ad vasa biliaria felleamque cystidem, inde efficitur, ut, cum calculis cystis jam repleta fuerit, a bilis copia ductus valde sensibiles distendantur, hinc ob consensum non modo acutissimus abdominis dolor, præcipue in dextro hypochondrio oritur, sed & tanta respirandi fit angustia & difficultas, ut suffocationis periculum appareat cum alvo simul adstricta & extremorū refrigeratione. Si vero ipse calculus transitum per ductum cysticum & cholodochum, qui intra membranas duodeni fertur, affectat,

fectat, fixus & intolerabilis circa eam regionem, qua ductus cholodochus duodeno inferitur, in dextro hypochondrio est dolor cum molestissimo vomendi conatu, nausea, appetitus dejectione, colore cutis intense flavo, membrorum lassitudine, alvi duritie: quæ symptomata una cum flavescente cutis colore repente & ex toto solent remittere excretis per anum calculis pondere levissimis, & tunc ipsa cutis nitorem suum recuperat.

§. XLIV.

A calculis devenimus jam ad alias ludicras res, quæ tamen potentissimæ sunt ad corpora humana tam misere adfligenda, ut non majora propemodum tormenta possint excogitari. Et hæc sunt varia ratione figuræ & magnitudinis insecta, sive vermes, qui maxime ventriculum & alimentorum magnum illum canalem inhabitant, ibique nidos & hospitia sua habent. Non eadem vero sed diversa pro locis, quibus insident, & prout variorum sunt species, pathemata observantur. Si rotundi proboscide & pedunculis quasi totidem uncis instructi fuerint, graviter rodunt, lancinant, & interdum membranas perforant. Hi si ventriculum obsident, incredibilis ejus morsus cum inexplicabili dolore, anxietate, inquietudine, nausea, salivæ fluxu infestat: fœtidus ex ore vapor exhalat, vultus mox pallet, mox rubet, narium adest pruritus, vomendi cupiditas & sicca ac molesta tussis per intervalla adfligit, animi que defectio frequentius jungitur.

§. XLV.

Si in intestinis præsertim ileo, cui lubentissime insident, eo quod amarorem bilis minus fere possint, nidum suum habeant, hæc sunt indicio symptomata: venter
mirifi-

mirifice præsertim in infantibus distenditur, ut tympanitide laborare videantur; alvi subinde nimia jungitur dejectio, qua feces fœtidæ coloris cinerei, stercori bubulo similes secedunt, partes superiores tabescunt, ita prorsus, ut nonnisi ossa cohærentia conspiciantur, licet multum appetant. Facies plerumque pallet & tumida est, lumbrici vero, qui hoc intestinum occupant, plerumque lati sunt & longi & mirifice se convoluunt, neque tam alacres sunt, quam rotundi: excrementa solent quam maxime hos lumbricos patefacere, quia cum illis ramenta quædam seminibus cucumeris vel cucurbitarum similia ejiciuntur.

§. XLVI.

Quod attinet ad ascarides, neque hæc obscuris indicibus se produnt; hospitium suum quam maxime in intestinis crassis quærunt, & frequentius ac copiosissime recto intestino insident, similesque tineis sunt, & manipulatim sæpe alvo ejiciuntur, & ex iis non raro prorepere & mulieribus pudendis se insinuare solent, hinc accidit, ut cum urina in matulam descendant. Atque adeo incautiorebus medicis hac ratione imponitur, ac si in vesica continentur. Utut vero multa cum reliquis insectis communia habeant, si inflationem abdominis, si maciem, si nauseam respiciamus, in eo tamen quædam est differentia, quod multus ac gravis pruritus in ano percipiatur, & alvus ad deponendum frequentius sollicitetur, odorem identidem fœtidum excrementa exhalent. Hæc vermium species natu etiam majores præsertim feminas luxui & otio indulgentes divexare solent. Ceterum lumbrici obtusim, febrem & lateris dolorem sæpius pleuritidem mentiuntur, sed hæc distinguitur a vermium symptomatibus,

F

cum

cum hic dolor sub costis spuris sit, nec febris acuta, sed lenta, nec tussis sangvinolenta adsit.

§. XLVII.

Illud præterea notandum est, quod febres subinde eos invadere solent, qui vermibus exercentur, sed ex lentarum & putridarum sunt numero, & similes quotidianis, nullum vero servant typum, sed sunt erraticæ cum pulsu inæquali frequenti & obscuro. Neque dubium est, quin ex vermibus, si in putredinem foetidam colliquecant, exurgant. Unicum adhuc commemorandum est, quod vermes præsertim minuti, quos sex pedibus cum nigro capite instructos vidimus, si nerveas tunicas intestinorum fortiter lancinant, arrodunt, mirabilia atque insolita, quæ ab imprudentiori vulgo incantationibus solent adscribi, symptomata producant, quandoquidem convulsivæ artuum ad stuporem usque tractiones, distensiones & incredibiles circumgyrationes eos torquent, mox aponia tentantur, mox aliena & male cohærentia cum mentis turbatione loquuntur, strident dentibus, in furorem agitantur, dæmonia se videre adseverant. Remittit tamen sæpius hæc symptomatum sævitia, si nimium a rosione desistunt: tam valde gravis vero symptomatum violentia non aliunde repetenda videtur, quam quod universum genus nervosum a vehementi rosione tunicarum intestinalium mutua consensione & communicatione in validissimos hos motus rapiatur.

§. XLVIII.

Neque silentio præterire oportet flatus, qui utut res levissimi momenti videantur, tantas tamen anxietates, cruciatus & insolentia in dissitis etiam partibus symptomata concitant, ut vitam in summo discrimine positam

cre-

credas. Maxime omnium vero tyrannidem suam in magno illo ventriculi & intestinorum canale violenta distensione & nervorum tractione exercent. Causa ut plurimum est tenax & viscida copioso aëre plena materia, quæ a calore in halitus, quibus inest magna expansiva vis, resolvitur; atonia vero sive paralytica quædam resolutio tunicarum ventriculi & intestinalium causa est nimie expansionis, cum alias intestina tono & resistentiæ potentia instructa flatus propellant. Symptomata pro differentia locorum differunt. Ventriculus ab iis inflatus & fortiter expansus summas præcordiorum anxietates & respirandi ad suffocationem usque angustiam cum faucium constrictione efficit, atque inferior ejus pars sub cordis scrobiculo versus latus dextrum instar vesicæ turgidæ ovi gallinæe magnitudine sensibus & tactui, sese offert: ructus si superveniunt, quibus flatuum exitus conceditur, anxietatum fit allevatio: hæc ventriculi inflatio hypochondriacis & hysteris frequentissima valde gravium & multorum pathematum causa existit.

§. XLIX.

Fit quandoque, ut tota intestinorum moles flatibus mirifice distenta ingentem abdominis tumorem efficiat, hinc dolores atroces cum alvi adstrictione fiunt, qui affectus colica flatulenta vocari solet. Si distensio hæc est diuturna ob intestinorum quandam paralyfin & viscidæ materiæ copiam intus hærentem, abdomen instar tympani distenditur; tandem jungitur cachexia & tabes, & morbus vocatur tympanitis. Sæpius vero accidit, ut tantummodo partes quædam intestini præsertim coli flatu dolorifice distendantur, quod circa hypochondria utraque sæpiissime conspicimus, quia ibi intestini coli dantur

flexuræ, quæ impediunt, quo minus & flatus & alia contenta promte transeant, sed potius ibi stagnent. Familiarissime id in hypochondriacis contingit, & perperam dolor ille tensivus sinistri lateris pro tumore & inflatione lienis a medicis anatomes ignaris habetur, cum tamen lien in homine non in hypochondrio sed potius in dorso sub diaphragmate situm suum habeat. Neque deficiunt observationes, ubi in osse ilei dextri ingens & dolorificus tumor diutius per intervalla affligit, qui tamen a cibis flatulentis sumtis exacerbatur. Hic suum habet situm principium coli satis capax & membranis robustis motricibus instructum, ut sursum excrementa propellere possit; si itaque atonia laborat, flatus & feces ibi stagnant, tam graviter sæpius, ut periculum ruptionis sit, quod etiam quandoque factum observationes practicæ & anatomice confirmant. Ejusmodi vero flatulentos tumores exinde licet cognoscere, si ad emissionem flatuum vel ejectionem materiæ tenacis copiosæ per vomitum aut secessionem tumores cum dolorum allevatione minuantur. Dolores lumborum, pulsuum intermissio, dolores in osse coxendicis, tumores pedum œdematosi sæpe solis flatibus intestina distendentibus & vasa vel nervos comprimantibus debentur, & datis carminativis ac clysteribus conquietantur. A fortiori vero ventriculi inflatione sæpius sine omni sensu & motu jacent hysterice, fere omni respiratione destitutæ, ob descensum diaphragmatis penitus interceptum.

§. L.

Restat adhuc alia causa memoranda, quæ in ventriculo neque minus in intestinis consistit, rariusque animadvertitur, mortis tamen & gravissimorum morborum

ge-

313

genitrix est. Et hæc est ventriculi vel etiam intestinalium tunicarum erosio, quæ vel ab erodentium acidorum succorum copia in hypochondriacis sæpissime fit, vel etiam ab iracundia vehementi & frequenti paratur, aut a sumto veneno, emetico vel purganti acriore, aut post cholerae vel dysenteriae aut diarrhæe morbum relinquitur. Affectus est chronicus, hinc distinguitur ab inflammatione, quæ celerum passionum præcipua. Si est in ventriculo & duodeno, continuus & fixus dolor est circa præcordia, tensivus, tractorius, interdum cum ardoris sensu, qui usque ad dorsum pertingit, & summas anxietates circa præcordia facit, ipsum quoque jugulum petit, & valde debilitat; post omnem medicinam aut cibum aliquanto intemperatiorem, quæ salis, calidæ, acidæ, spirituosæ, acris est naturæ, exacerbatur, a purgantibus vero atrocissimus redditur. Demulcentia, humectantia atque emollientia & maxime medicamenta ex chamomilla ex floribus millefolii ferre potest: inclinatio est ad nauseam, item ad vomitum, pulsus accedens celeritas magnam desperationem habet. Quodsi vero in intestino quodam ejusmodi erosio fuerit, identidem dolores in abdomine, in dorso cruciant, qui semper adsumtis calidis, falsis, acidis mirum exacerbantur, dejectiones alvi sunt creberrimæ & varia caloris & frigoris est in corpore mutatio, urina mox tenuis & aquosa, mox rubicunda & crassa mingitur, malum etiam admodum diuturnum est & vires depascit corpusque consumit. Ejusmodi mala longius tempus, & accuratam ac demulcentem diætam plus quam medicamenta præsertim activiora desiderant.

§. LI.

Ultimo loco de inflammatione ventriculi quædam etiam dicenda restant. Et ut ut uberiorem de hac tractationem, de morbis cognoscendis, ad tempus, quo agemus reservamus, nihil tamen obstat, quin & hic loci mentionem quandam injiciamus, eo, quod hæc acerbissima passio a medicis rarius dignoscatur, & consideretur, cum experientia testatum faciat, hanc ejus esse ingenii ut celerrime hominem interficiat. Hæc præterea plurimis acutis morbis in fine supervenit & lethum infert. Hac quoque omnes pereunt, qui venenum intus sumserunt. Gravissima sunt symptomata, quæ ex hac profluunt; si causa fuerit violenta, intolerabilis præcordiorum est anxietas, inquietudo, spirandi angustia, cum sudore frigido juncta animi defectio, pulsus inæqualis intermittens, quandoque plane deficiens, perpetua adest nausea, vomitio quoque, alvus constricta, extremorum refrigeratio, summaque virium prostratio. Signum pathognomonicum maxime est dolor acutus & ardens circa cordis scrobiculum dextrumque latus, & hujus assumtis spirituosis vel acribus ingens exacerbatio. Si est ab ira præcedente, tum compressivus simul adest circa dextrum regionis epigastricæ latus cum summo ardore dolor, cum facie & oculi albo flavescente. Si est a veneno, tunc atrocissima junguntur tormina, vomitiones & alvi fluxus. Cavendum est ne ventriculi inflammatio cum cardialgia confundatur, quæ pungitivum magis habet dolorem citra ardorem & pulsus mutationem, citra etiam subversionem ventriculi, dolor per medium ventrem ad dorsum usque penetrat. Circumspiciendum etiam est, ne cum dolore coli-

coli-

colico, quod imperitiores faciunt, confundatur, quia in colica dolor magis est vagus, nec tam ardens & fixus, & sedes doloris super abdomen extenditur, & sicuti ventriculi inflammatio omnia respuit paulo activiora remedia; ita, etiam a purgantis acrioris vel emetici mitiori etiam dosi exacerbatur, ita prorsus, ut funesta subinde protinus symptomata consequantur: sicuti complura in promptu semper habuimus & habemus exempla. Sunt vero adhuc multæ aliæ morborum causæ, quæ in partibus fluidis consistunt, si vel quantitate vel maligna qualitate & peregrina mixtione delinquant, item humores, quorum copia prima regio obsessa est, crudi, impuri, acidi vel etiam biliosi, erodentes, quorum magna vis in producendis morbis est peccent. Sed quia hæc paulo specialio-rem tractationem expetunt, nolimus hac vice esse longiores, sed in aliud tempus nobilissimum hoc argumentum bono cum DEo reservamus.

S. D. G.

NOBI-

NOBILISSIMO ET PRÆCLARE DOCTO
DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

PRAESES.

Sæpe cogitanti mihi de causis tot tantarumque ut
in omnis generis, ita etiam in medica disciplina
dissensionum, & valde inter se dissidentium circa i-
dem subinde argumentum opinionum, quas no-
vitatibus studiosa ingeniorum ambitio indies in im-
mensum fere accumulatur, non alia in mentem venit, quam
quod paucis admodum via ad veritatem perveniendi co-
gnita atque perspecta sit. Enimvero per veritatem non
eam intellectam volo, quæ res facti & effectus paulo exa-
ctius recenset, & historias rerum complectitur, quæ
memoriæ & sedulæ attentionis potissimum filia est;
sed ea hic intelligenda venit, quæ causas, modos ac fines
rerum omnibus indagat vestigiis, & ab intellectu tan-
quam sublimiori animæ parte proficiscitur. Via autem,
quæ nobis ad veritatem aditum ac fores aperit, haud alia
patet, quam quæ ex simplicibus & jam cognitis conveni-
enti nexu & ordine incognita adhuc & minus certa dete-
git atque enucleat. Duo nempe, quæ inquirendæ veri-
tati maxime velificantur, extant subsidia, quorum alte-
rum sunt quædam jam nota, vera, & extra omnem du-
bitationis aleam posita, ex quibus postea omnes demon-
strationes fluere ac derivari debent. Alterum est ipsa
methodus demonstrandi, quæ per syllogismos institui-
tur, quorum debita & ordine facta connexio demon-
strationem conficit. Hæc simplicissima quidem, sed
vere

vere regia & proxima via est, qua in omni doctrina ad veritatem grassamur, & sine hac vix ulla unquam fructuosa veritas ad liquidum perducta ac proposita fuit. Sed quo antiquior, quo facilior ac simplicior est, hoc minus tamen cognita atque in usu est, ita prorsus, ut hac tempestate a multorum intelligentia vel plane remota sit, vel omnino insuper ac neglectui habeatur. Ubiq; enim his temporibus de rerum definitionibus, axiomatibus, & observationibus, quæ tamen primi omnis demonstrationis fontes atque origines sunt, neque minus de syllogismis, altum est plerumque silentium. Accedit nonnullorum levitas ac præcipitancia, quæ eo usque procedit, ut hæc ceu trivialia, & quæ quasi umbram & pulverem scholasticum redoleant, derisui ac ludibrio habeant. Mathematici, inque primis geometræ, omnium philosophorum consensu in demonstrationibus perspicacissimi, nunquam alia, præter hanc dictam, methodo usi fuerunt. Quid enim eorum theoremata & corollaria aliud sunt, quam syllogismorum connexiones? Eaque propter & olim & omni ævo a sapientissimis mortalium numerorum ac geometriæ scientia omnibus doctrinarum capacibus ingeniis maxime omnium commendata fuit, ut ingenia in flexibili ætate veritatibus assuefiant demonstratione eruendis, & præcipue ad ordinis leges adstringantur, ne extra circumscriptos cancellos temere evagari possint. Pulchre hoc intellexit antiquissimus medicinæ parens, Hippocrates, qui filio Thessalo, medicinæ destinato, præcipue geometriam addiscendam commendat, eo quod hæc omnia cum demonstratione transigat, mentemque acutiorem & clariorem efficiat ad eorum, quorum usus in medicina expetitur, utilitatem consequendam. Galenus, quo nec quisquam in demon-

G

stran-

strando, (licet ex principiis fictis suas deduxerit demonstrationes) excellentior fuit, in prima ac præcipua felicitatis suæ parte ponit, quod parens mathematicus numerorum ac geometriæ scientiam ipsi tradendam curaverit. Inventa igitur veritatis via jam in proclivi est intelligere, quænam ad errores, qui nihil nisi rerum confusiones sunt, via seducat. Nimirum sicuti veritatis historicæ memoria; demonstrativæ autem intellectus autor est: ita omnium errorum genetrix phantasia nominari debet. Hæc non ex ipsis rebus ideas haurit, sed omnia ad fisiones & imaginationem æstimat. Et quemadmodum immentis sunt phantasiæ vires; ita etiam vel sexcentis hypothefibus producendis idonea est. At vero hos phantasiæ foetus a veris conceptibus distinguere admodum in difficili loco positum videtur, quod vel exinde patet, quia, qui fisiones odio habent, & publice detestantur, profundius iis immersos conspiciamus. Neque vero alius veri character est, quam simplicitas & in applicando usus, siquidem omnis veritas est frugifera, ita, ut una alteram pariat. Fisionum vero certissimi indices sunt obscuritas, & in applicando sterilitas. Deinde vires phantasiæ maxime se extendunt ad ea, quæ recondita atque abstrusa sunt, & limites intellectus transgrediuntur, unde non possunt non fisiones nullius usus enasci. Sicut itaque non alia, quam hæc simplicissima ad veritatem via datur, ita etiam hæc in medica doctrina unice calcanda atque terenda est. Principia, quibus medicus in demonstrando utitur, sunt partim observations experimentis anatomicis, physicis, chymicis, mechanicis & practicis eruendæ, partim veræ definitiones vitæ, sanitatis, morborum ac remediorum. Neque alia est demonstrandi methodus, quam quæ per syllogismos, eorum

rumque connexionem procedit. Atque hac ratione omnia in medicina difficilia redduntur facilia, incognita in clarissima veritatis luce collocantur, errores deteguntur, multaque nova subinde utilia inveniuntur. Præfari hæc, clarissime DN. CANDIDATE, placuit, cum Tibi de egregiis in arte medica profectibus, horumque promeritis præmiis plurimum gratulandum arbitrarer, tum ut ostenderem, qua methodo salutaris artis nostræ præcepta a me edoctus fueris, tum etiam, ut hanc demonstrandi viam, quam semel ingressus es, iterum iterumque tibi commendarem. Ingens tibi divinum Numen præstitit beneficium, quod parens, medicus candore, iudicio, & peritia non mediocri eminens, institutionem tuam à puero prudenter gubernaverit, & quibus subsidiis ac præceptoribus in re philosophica & medica potissimum uti deberes, suasor & auctor tibi fuerit. Factum hinc est, ut indolem bonam discendique avidam assidua diligentia & saluberrimis præceptis ita perfeceris, ut in medicina verum a falso, perspicuum ob obscuro, facile a difficili, utile ab inutili, veritates firmas ab hypothefibus, methodum simplicem a proluxa distinguere scias. Magnam itaque spem ingredior, fore, ut sub præsidio divinæ gratiæ, & fidelissimi parentis ad praxin ductu tanta profectibus tuis fiat accessio, quo res medica & publica, atque ægrotantium miseria & expectatio amplissimum fructum a te repetere possint. Cæterum destinatos honores tibi gratulor, Deumque veneror, ut hos tibi felices ac fortunatos, amplissimum vero parentem Tuum, amicum veterem & ab academicis annis mihi cognitum, diu adhuc salvum & incolumen esse jubeat. Vale.

ROSAIRES

Sonnet.

Sonnet.

Schwerther/ da Hyginens Hand
Dich in den Ehren-Tempel führet,
Und Dir das Haar mit Lorbeer zieret,
So hat in mir Dein neuer Stand
Zwar Freuden-Kerzen angebrannt;
Doch hab' ich wie Dein Auge spüret,
Vor Dich auf gar kein Lob studiret:
Mir deucht, es wär nicht angewandt.
Denn daß Dein Wissen trefflich ist,
Das wird man ohne mich schon wissen.
Weil Dich/ da Du ein Meister bist,
Die Werke selber loben müssen.
Drum wünschet nur die frohe Brust:
Dein Leben sey allzeit voll Lust!

Halle den 27. September

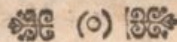
1717.

Hiermit wolte dem Preiswürdigen CAN-
DIDATO sein ergebenstes Gemütthe
bezeugen

Dessen

Verbundenster Diener

ROSANTES.

S

Doct
Vor

Das

Die

Halle

Hand
Bret,
er zieret,

nd
nt;

andt.
ist,
n.
bist,

Brust:

eistwirdigen CAN-
gebenstes Gemütthe

essen
nster Diener

ROSANTES.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8
Centimetres

TIFFEN Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black